

REVISTA CULTULUI MOZAIC din R.P.R.

ANUL IX, Nr. 105 — Iunie 1964

Sivan — Iamuz 5724

סיון — תמוז תשכ"ד

Prețul unui exemplar lei 0,75

APARE LUNAR

București, str. D. Racoviță nr. 8

Raional 23 August

Telefon 13.25.38

SÎNT DOUĂZECI DE ANI DE ATUNCI...

de Șef rabin dr. MOSES ROSEN

Este adevărat, Douăzeci de ani constituie suficient timp pentru ca orice durere să se intelectualizeze, pentru ca umbra oricărui mort să se estompeze, pentru ca vâlcii uitării să se așternă doasupra oricărei tragedii. Generații au plecat între timp, altele au venit. În inima cui pot găsi ecou drame care se ascund în spatele deceniilor? Vălmășagul vieții își bate prea tare tobele pentru ca suspine de acum douăzeci de ani să mai poată fi percepute. Până când să tot comemorăm? Rănilile trebuiesc oare, mereu zgîndărite? Morții merg doar atât de repede încît de-abia că-i mai întrezărim. Pentru ce să le tulburăm odihna? Mai cu seamă pentru ce să nu dăm, înșfîșîrît, pace conștiinței umane?

Și totuși... Greșesc profund acei care judecă evocarea marii catastrofe

întimplate în timpul lui Irmiah, contemporanul distrugerii Templului, față de cele ce s-au petrecut sub ochii noștri, acum douăzeci de ani! Dacă atunci, dinsul, cîntărețul durerii noastre, și-a arogat trista înțietate în fața oricărei alte dureri, ce să mai spunem noi, martorii anilor în care iadul a coborît pe pămînt?

Să uităm? Care e conștiința care poate rămîne liniștită, legănîndu-se în iluzia uitării, cînd e vorba nu numai de catastrofa a milioane de cămine ci de ruina a însăși slînteii noțiuni de OM?

Cum am putea uita pe mucenicii noștri scumpi din Nordul Țării, smulși din căminele lor de către bandele hortiste, ajutați de oamenii călăului de tristă amintire Adolf Eichman?

Cine ar putea smulge din urechile noastre vaietele celor îngropați de vii, țipetele pruncilor azvîrliți în cuptoare, gemetele celor înăbușiți în camerele de gazare?

Glasul blestematelor roți de tren mai duduie încă. Sînt sutele de trenuri care alegeau spre crematorii, ducînd cu sine cel mai groaznic dintre combustibile: trupuri omenești.

(continuare în pag. 5)

Pericopa Săptămîinii

Revelația lui Bileam

„כֹּה נָבֵא אֱחָיִז בֶּן-בְּעֹרִי יֵעָקֹב מִשְׁכַּנְתִּיךָ יִשְׂרָאֵל, „Cîit de frumoase sînt corturile tale, Iacob, lăcașurile tale, Israel!”

Cu aceste cuvinte își începe evreul credincios rugăciunea, atît în zilele obișnuite ale săptămîinii, cit și în cele învaluite de poezia caldă a sărbătorilor. De mii de ani aceste cuvinte răsună pe toate meridianele, în toate epocile: primele note, cele dintîi acorduri din ampla simfonie a vieții lui Israel.

Care este geneza, cine este autorul acestor cuvinte atît de adînc încrustate nu numai pe frontispiciile multora dintre templele și casele noastre de rugăciune, ci și în conștiința fiecărui evreu credincios? Pentru a găsi răspunsul la această întrebare este necesar să urcăm pe firul istoriei poporului nostru, pînă aproape de izvoare. Acolo, de parte, în zorile existenței, la începuturile epocii devenirii sale, găsim un episod pe cit de tulburător prin sensul său, pe atît de bogat în semnificații mereu actuale.

„Este momentul unic în care poporul evreu, ascultînd chemarea destinului său, a slăritat, printr-o încordare supraomenească, lanțurile robiei egiptene și a pornit să-și deplinească menirea. Steaua libertății învaluită cu razele sale strălucitoare acest popor care călăuzit de Moșe înaintează prin pustiu spre pămîntul făgăduinței. Drumul acesta — greu, istovitor, chinuitor — nu este numai jertfa, sacrificiul ce premerge împlinirea, ci și clipa istorică a marei transfigurări: căci aici în arșița cumplită, sub cerul infinit, în mijlocul fumului și flăcărilor purificatoare, fiilor lui Iacob le va fi dăruită marea revelație a unui Dumnezeu universal și invizibil, a eticii superioare cu care vor străbate pămîntul, secolele și mileniiile.

Drumul de la robie spre libertate, din pustietăți toride spre limanul făgăduit nu este cîtuși de puțin un marș triumfal, ci o vale chinuitoare și grea, în care mii de primejdii apar la tot pasul. Într-adevăr, e nevoie de o credință uriașă și de energia clocotitoare a unui Moșe pentru a le înfrunța și a învinge!

Și cînd fiii lui Israel au ajuns în cîmpia Moabului, de cealaltă parte a Iordanului, în dreptul Ierihonului, Balak, fiul lui Tipor, căpetenia moabiților se năpusti cu război asupra lor. Dar înainte de a îndrepta asupra taberei lui Israel norul ucigaș al săgeților și ascuțitului nimicitor al fierului, el urmărește să abată asupra lor ororile războiului psihologic. În acest scop, prin amenințări și făgăduieli își asigură sprijinul lui Bileam fiul lui Beor ce avea printre moabiți reputația de profet. În planul strategic al lui Balak misiunea lui Bileam era — ne spune Biblia — de a-i „blestema” pe evrei, căci în felul acesta, socotea el, vor putea fi apoi mai ușor nimicîți. În acest fel, Balak apare ca un precursor al hitlerilor și eichmanilor de cumplită aducere aminte, care în toate epocile au abătut mai întîi asupra evreilor torentul mîrșav al calomniei, minciunii și urii, suvoitul tulbure al blestemelor unor „profeti” sinistri de teapa lui Rosenberg și Streicher, înainte de a-și trece victimele nevinovate print fier și foc.

Și iată-l pe Bileam slînd fată-n față cu cei pe care un dușman neînduplecat a hărțuit nimicirii. „Și ridicîndu-și Bileam ochii, văzu pe copiii lui Israel șezînd în corturi după semințiile sale. Și harul Domnului veni

(continuare în pag. 2)

IAȘI — Iunie 1941

În această lună se împlinesc 23 de ani de la masacrul de la Iași.

Prin Decizia nr. 2628 din 26 iunie 1948 a Curții București, Secția I penală, au fost condamnați la grele pedepse principalii vinovați ai acestor crime, care au fost încadrate în categoria crimelor de război, a crimelor împotriva păcii și umanității. DEMOCRAȚIA POPULARĂ A FACUT DREPTATE.

Amintind pedeapsa să reamintim și faptele. 11.000 de victime; această cifră reprezintă numărul aproximativ al evreilor uciși în pogromul de la Iași și în „trenurile morții” care purtau de-a lungul țării, laolaltă vii și morți.

O dată cu începerea războiului antisovietic (22 iunie 1941), regiunea Iași forma zona operativă a corpului XXX al armatei germane sub comanda generalului von Salmuth; acesta avea în subordine și diviziile 13 și 14 infanterie din armata română. Comanda efectivă a frontului românesc o avea tot un general nazist, generalul von Schober, comandantul armatei a XI-a germană, care își avea cartierul general tot la Iași.

Pentru necesitățile fasciștilor romîni și a naziștilor germani, trebuia organizată o acțiune de diversione de mari proporții. Organizarea acestei acțiuni a fost încredințată Serviciului Special de Informații al regimului fascisto-antonescian, cu sprijinul poliției și elementelor legionare civile.

La 26 iunie 1941, la Iași au fost împușcați primii evrei. La 27 iunie a avut loc masacrul de la Sculeni, în care au fost asasinati 311 evrei (dintre care 91 de femei și 7 copii mai mici de 12 ani); execuția s-a petrecut la locul denumit Stîncă Roznovanu.

În noaptea de 27 spre 28 iunie șase evrei sînt executați fără nici o judecată sub învinuire de spionaj; nici o autoritate nu se sîncișește de continua încălcare a legilor.

În ziua de 28 iunie asasinii cărora li s-au alăturat elemente huliganice, maltratează și jeluiesc evrei din cartierul Abatorului sub pretextul căutării unor aparate de radio-emisie.

28 iunie 1941, ora 21. În noapte apar cîteva avioane germane; unul dintre ele lansează la un moment dat o rachetă albastră. Acesta a fost semnalul de începere a pogromului. Se aud pocnete de armă și rafale de arme automate îndreptate spre trupe romine aflate în marș. Trupele germane încearcă să crediteze versiunea că ar fi avut morți și răniți.

De remarcat că raportul Directorului general al Siguranței Statului din acea vreme, raport dat publicității după 23 august 1944, arată în mod clar că totul nu a fost decît o provocare, că s-a tras cu cartușe orbe de către elemente neidentificate.

Totul fusese cu grijă pregătit pentru cele ce vor urma.

Simultan cu focurile de armă, care au continuat toată noaptea, patrulile armate intră în casele evreiești, maltratează, jeluiesc și ucid.

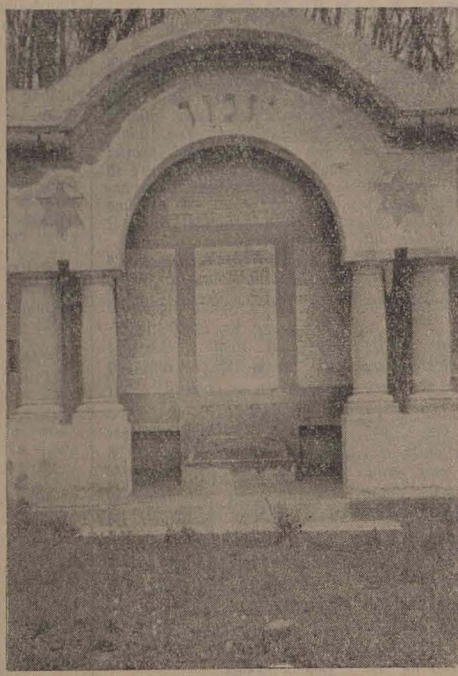
În ziua de 29 iunie s-a tras în plin în locuitorii din cartierul evreiesc. Cei care scapă de gloanțe sînt înșiruiți în lungi coloane. Bărbați, femei, bătrîni, copii, din cartierul Tătărași, Păcurari, Sărărie, Nicolina, etc., trec prin mijlocul unii gloate compuse din fasciști, care îi înjură și îi maltratează; în urma coloanelor rămîn ca-

(continuare în pag. 4)

Reghin

Criptă în amintirea deportaților exterminați la Auschwitz

cu etalonul obișnuitelor drame individuale sau colective עֵלִים כָּל עֵבְרִי לא עֵלִים, הכֵּסוּ וְרָאוּ אֶם יֵשׁ מִנֵּהֶם בְּכַסְאֵי דָר, „O! Voi cei ce treceți pe calea istoriei, opriți-vă și priviți. Priviți dacă mai este o durere care poate fi asemuită celei pe care noi am încercat-o” (Plîngerii I—12). Cit de palide apar în ochii noștri atrocitățile

Ardea! de Nord... Regiune ruptă din trupul țării românești prin dictatul lui Hitler și Mussolini, regiune subjugată. Acolo sfintele comunități din Satu Mare sau Oradea, din Cluj sau din Dej, din Sighet sau din Tg. Mureș, sutele de așezări pașnice evreiești au fost pustiite de uraganul sălbăticiei naziștilor germani și unguri.

CIFRELE VORBESC

(Din fărâdelegile făptuite de hitleriști și regimul fascisto-hortist în Ardealul de Nord).

Conform recensămîntului maghiar din 31 ianuarie 1941, făcut după Dictatul de la Viena, în Ardealul de Nord se aflau 151.125 evrei; la 1 septembrie 1945, după revenirea Ardealului de Nord în cadrul Romîniei mai erau în viață doar 29.405. Aproximativ 81% fuseseră uciși.

De observat că în județele în care majoritatea populației evreiești locuia la țară, deci făcea parte din categoria cea mai săracă, distrugerile au fost mult mai masive. Astfel, în fostul județ Odorhei din 1362 de evrei existenți în 1930 (dintre care 313 trăiau la oraș, iar 1049 la țară) în 1945 mai erau în viață doar 44. În fostul județ Maramureș din 34.089 evrei recenzați în anul 1930 (dintre care 10.609 locuiau la oraș, iar 23.480 la țară) în 1945 nu mai rămăseseră decît 5321.

Iunie 1964		סיון — תמוז תשכ"ד	
1		א	ב
2	M	ג	ד
3	M	ה	ו
4	J	ז	ח
5	V	ט	י
6	S	יא	יב
Se binecuv. luna Tamuz		יג	יד
7	D	טו	טז
8	L	יז	יח
9	M	יט	כ
10	M	כא	כב
11	J	כג	כד
12	V	כה	כו
13	S	כז	כח
14	D	כט	ל
15	M		
16	M		
17	M		
18	J		
19	V		
20	S		
21			
22	L		
23	M		
24	M		
25	J		
26	V		
27	S		
28	D		
29	L		
30	M		

DIN TRECUTA DEZVOLTARE A MUZICII

O bogată sursă de inspirație pentru compozitori, mai ales pentru texte de operă și oratorii a fost adesea Biblia. Imaginaria compozitorilor evrei, ca și a celor neevrei, a fost adesea fertilizată de marile evenimente și personaje biblice. Vom da aci câteva exemple mai interesante:

„Creația”, cunoscutul oratoriu al lui Joseph Haydn, reprezintă o expunere muzicală a Genezei. În timp ce Oratoriul lui Haydn este compus direct după „Paradisul Pierdut” al lui Milton, rădăcinile sale se împință mult mai adânc, în capitolul introductiv al Genezei. O parte din cele mai emoționante piese muzicale pe care le-a creat Haydn au fost compuse pentru asemenea pasaje ca: „Spiritul Domnului se mișcă deasupra apelor” sau dinamicul „Să fie lumină”.

Alte împliniri și personaje celebre din Geneză servesc drept material pentru lucrări muzicale. Compozitorii și dirijorii Felix Weingarten a compus o operă inspirată din istoria lui Cain și Abel. Giacomo Carissimi, cunoscut ca părintele oratoriului, a folosit istoria lui Abraham și Isaac scriind o operă mare pentru cor; Isaac formează de asemenea subiectul unei importante compoziții corale a compozitorului italian de operă din secolul XVIII, Niccolò Jommelli. Solia lui Jacob, Rachel, a servit de subiect unui oratoriu compus de compozitorul francez de la începutul secolului XIX, Jean François Lesueur și pentru un balet al compozitorului american contemporan, Lazar Saminsky.

Indușoarea istorie a lui Iosef și a fraților săi, a fost în mod inevitabil un subiect exploatat de compozitori. Un cunoscut compozitor al sfârșitului secolului al XVIII-lea Etienne Henry Mehul, a creat cea mai mare lucrare a sa, opera intitulată „Iosef în Egipt”, a cărei libret urmărește îndeaproape istoria biblică a lui Iosef, de la vinderea lui Iosef de către frații săi unei bande de Ismaelii, pînă la înălțarea sa ca mare potentat în Egipt. Opera lui George Frederik Haendel „Iosef” tratează materiale similare, dar într-o formă de oratoriu. Compozitorul american Werner Josten, a compus o muzică remarcabilă pentru baletul „Iosef și frații săi”.

Istoria Exodului din Egipt a fost de asemenea folosită de către compozitori. Oratoriul lui Haendel „Israel în Egipt”, este considerat ca una din capodoperele sale corale și cuprinde una din cele mai strălucite descrieri muzicale, mai ales în zugrăvirea muzicală a plăgilor (pedepselor cereștii). Textul este scos de-a dreptul din Biblie: a doua parte a Oratoriului, „Visul lui Moise” este luat din capitolul XV al Exodului. Compozitorul francez din secolul XVIII, Henry Joseph Rigel, a scris și el o mare operă corală cu același subiect „Iesirea din Egipt” (Le Sortie de L'Egypte).

Au fost compuse două opere zugrăvind istoria lui Moise: una este a faimosului italian Giacomo Rossini, cealaltă mai puțin cunoscută, este opera rusului Anton Rubinștein. Philip Emanuel Bach a fost inspirat de Exod în compunerea unei opere pentru cor intitulată „Israelii în Egipt”. Compozitorul francez Felicien David, a scris o operă pe care a numit-o „Moise au Sinai”. Și Max Bruch, compozitor german din secolul XIX a compus un oratoriu foarte dramatic despre istoria lui Moise.

Un german, un rus și un francez au reposedat într-o formă muzicală istoria lui Iosua, toate trei fiind oratorii (Haendel, Rigel și Modest Mussorgsky.)

Cartea „Judecătorilor” a fost un teren fertil pentru compozitori. Multe opere muzicale de valoare își datorează temele acestei cărți. Mai cunoscută dintre acestea este celebra

operă a lui Camille Saint-Saens, „Samson și Dalila”, pentru care Ferdinand Lemaire a scris libretul, care urmărește îndeaproape istoria biblică. Trebuie menționate în special mișcătoarele psalmodii ebraice și faimoasa „Bachanală” cu parfumul său puternic ebraic, părți care dau partituri muzicale mult din autenticitatea sa.

Jephthah și jurământul său fatal care a dus la sacrificarea fiicei sale, au servit de inspirație compozitorilor de diferite naționalități. Părintele oratoriului, Carissimi, a compus o lucrare cu această temă, ca și Haendel.

Una dintre cele mai renumite compoziții ale secolului XIX, opera unui german — Adolf Jensen — este „Fiica lui Jephthah”, lucrare pentru cor. Și modernul Saminski a creat o viguroasă partitură pentru balet intitulată „Fiica lui Jephthah”. Deborah a servit drept material pentru cel puțin doi compozitori: ca oratoriu la Lesueur și ca operă modernă: „Deborah e Jaele”, de italianul Idebrando Pizzeti.

Cartea lui Samuel a fost și ea inspiratoare de partituri. Giuseppe Martucci, compozitor italian de la sfârșitul secolului XIX a compus o operă corală „Samuel” al cărei libret conține textul biblic. Regele Saul apare în oratoriul de Haendel și la compozitorul englez de la sfârșitul secolului XIX C. Hubert Parry; Saul apare de asemenea într-o lucrare pentru orchestră la modernistul elvețiano-francez Arthur Honegger. „David și Jonathan” este un oratoriu de Carissimi, iar „Regele David” de Honegger, este unul dintre cele mai cunoscute oratorii ale timpurilor moderne.

Cea mai renumită operă muzicală care se trage din Cartea Regilor este fără îndoială „Eliah” a lui Felix Mendelssohn pe care unii critici o consideră cea mai importantă capodoperă a sa. Textul este scris de către însuși compozitorul și cuprinde părți scoase direct din Biblie; ca oratoriu, Eliah produce un mare efect prin calitățile sale dramatice, prin

mobilitatea acțiunii sale și prin subtila folosire a caracterizării muzicale. Aci ca și în alte opere ale lui Mendelssohn, suavitatea stilului, rafinamentul și inventivitatea sa sint calități permanente.

Istoria regelui Solomon a fost tratată de Haendel într-un oratoriu și într-o celebră operă simfonică pentru violoncel și orchestră de către compozitorul modern american, Ernest Bloch.

Există o surprinzătoare sărăcie de opere despre primii profeți, cu toate că ei par să ofere un material atât de elocvent, pentru interpretarea muzicală. Numai o capodoperă merită a fi menționată. Cel mai important dintre contrapunctiști, Giovanni da Palestrina, a compus o remarcabilă operă de plese corale pentru patru și cinci voci bazate pe „Plîngerile lui Ieremia”.

Prin contrast, Psalmii oferă un mare număr de compoziții muzicale. Lirici, din punct de vedere al conținutului poetic, psalmii au tentat pe compozitorii tuturor vremurilor, să transpună calitățile lor în note. Mendelssohn a compus un mare număr de melodii pe temele psalmilor, parte dintre ele cuprinzând poate cea mai emoționantă muzică pe care el a creat-o vreodată.

O frumoasă transpunere în muzică a psalmului 23 (Domnul este păstorul meu) a fost făcută de Franz Schubert. Psalmul 137 (La apele Babilonului) a fost transpus în muzică de compozitorii americani Charles Martin Loeffler și Ernest Bloch. Alte versiuni muzicale cunoscute ale psalmilor, cuprind pe cele ale lui Johannes Brahms (Psalmul 13), Anton Bruckner (Psalmul 130), Robert Franz (Psalmul 117), Georges Migol (Psalmul 19), Leo Ornstein (Psalmul 13). Bloch (Psalmul 22 și 114) și Saminsky (Psalmul 93).

Oratorii despre Iov au fost compuse de Parry și de Frederik Shepher Converse. Istoria lui Ruth a fost transpusă într-o operă de Michael Ippolitov-Ivanov și într-o mărșă compoziție de Cezar-Franck (Ruth). Lesueur a compus două oratorii pe tema lui „Ruth” — una intitulată „Ruth și Noemi” cealaltă „Ruth și Boaz”.

UN ȘAH DEOSEBIT

La Redacția noastră s-a prezentat un eвреu mai în vîrstă. Sub braț ducea un pachet mare. Un bărbat înalt puțin adus din spate cu o făclărie vie în ochi și care măturasele ca anii i-au îmbătrînit numai trupul, nu însă și sufletul.

Într-un dialect idis-transilvănean el ne anunță că ne-a adus ceva deosebit. Cu mișcări încete dar sigure, el deschide pachetul și scoate la iveală... un joc de șah. Cutia dintr-un lemn fin e deosebit de mare. Ne uităm cu toții interesați, bănuind că vom vedea ceva rar. Deschizind cutia apar, așezate pe plus albastru niște figuri curioase, care nu seamănă de loc cu pionii, nebulii și turele, binecunoscute.

— E un șah pur evreiesc — ne explică eвреul. Scoatem figurele una câte una și le cercetăm în timp ce bătrînul ne povestește: am proiectat și executat un șah pe motive tradiționale evreiești. Nu e un șah cu care

se poate juca. Dealțul nemele de „sah” e în cazul acesta doar un pretext. Figurile reprezintă momente din viața religioasă evreiască. Lată, de pildă, un eвреu religios mergînd la sinagogă. Într-o mină are săculețul cu talit și tefilin, în cealaltă bastonul, lată o femeie bigotă aprinzînd lumînările de Șabat. Un alt eвреu bătrîn duce copilul la Heder. Toți aceștia — zise el zîmbind — reprezintă pionii.

Alte figuri sînt diferite compoziții cu tablele legii și cu sulul sfînt al Torei. Lată și un eвреu cu talitul pe cap suflînd din Șofar. Fiecare figură în parte, cioplită în lemn de măr sălbatic, este executată cu multă pricepere și simț artistic. Motivele sînt o mătură de eвреu nostru e un om învățat, în general. Și aflăm într-adevăr că maestrul cu numele Mordechai Mendelson, originar din Maramureș a fost în tinerețe un „Te-

șive Boher” și e versat și acum în literale mărunde ale cărților sfînte. Dar din fragedă copilărie s-a simțit atras să cioplească diferite chipuri din lemn. Toată viața și-a dedicat-o apoi acestei indelehnici, străduindu-se să exprime în arta sa caracterul evreiesc, să exprime tot ce a acumulat în tinerețe sa.

Încă în urmă cu vreo 40 de ani, el a cioplit o Menora din lemn ornamentînd-o cu motive de inspirație biblică. A creat și Menorot din bronz, care se află alături la persoane particulare cit și la sinagogi.

Astăzi, dl. Mordechai Mendelson este în vîrstă de 75 de ani. Totuși a reușit să execute acest șah minunat, care îi face cinste alături de cîț și comunității evreiești din care face parte.

Dumnezeu să-i dea viață lungă și putere pentru ca noi opere artistice de felul acesta să iasă din miinile sale pricepute.

Primul oratoriu pe care Haendel l-a compus pe un text englezesc, a fost închinat lui Esther, Daniel a format tema unui oratoriu de Carissimi.

Din „Apocripa” compozitorii au scos subiecte despre Judith și despre Macabei. Compozitorul englez modern, Eugen Goossens a creat o operă „Judith” care a fost reprezentată în Anglia primind elogii pentru modul real în care muzica reflectă spiritul textului. Oratorii pe tema Judith au fost compuse de Parry, Honegger și Alexander Serov. Istoria Macabeilor a fost tratată de către Rubinstein într-o operă „Die Makkabaer” și de Haendel într-un oratoriu „Iehuda Macabeul”.

Revelația lui Bileam

(continuare din pag. 1)

peste dînsul și rosti cuvîntul său: Cîi de frumoase sînt corturile tale, Iacob, lăcășurile tale Israel! Se întind ca vîile, ca grădiniile cele de pe lîngă riuri, ca arborii pe care i-a plantat Iehova, ca cedrii de pe lîngă ape!”

Pentru că în clipa decisivă a refuzat a se lăsa orbit de ură, Bileam vede departe în viitor: „O stea va răsări din mijlocul lui Iacob și un sceptru se va scula din Israel”.

Da, miracolul s-a produs: lumina adevărului a sfîșiat tenebrele, tabloul viu al unei umărități curate, ancorate puternic în ideea ei a splurberat țesătura infernală de minciuni și calomnii, iar din gura celui chemat să blesteme au prins să se reverse cuvinte de slavă!

Sensul mai larg, înțelesul mereu actual al episodului Bileam, constă în aceea că chiar și unul om care se apropie de iudaism cu o idee preconcepută, ba chiar ostilă, dacă nu a abdicat de la cele mai elementare reguli ale onestității și ale respectului pentru adevăr, nu se poate va revelației eticii superioare ai cărei purtători sîntem, să nu determine să renunțe la prejudecăți răuvoitoare și păreri greșite.

Drama lui Bileam s-a repetat aproape în fiecare generație, în fiecare epocă. Și nu o dată cei mistificați, înșelați, cei care căzuseră victimă unor prejudecăți ignobile, au transformat blestemele în cuvinte de laudă atunci cînd au venit în contact cu valorile nepieritoare ale creației și eticii iudeice. Dintre numeroasele mărturii în acest sens, am reținut aici pe aceea a unui distins intelectual francez, Aimé Pallière, a cărui lucrare „Le sanctuaire inconnu” (Sanctuarul necunoscut) a avut un puternic răsunet în anii premergători celui de-al doilea război mondial. Lată ce scrie acest cărturar cărbia cunoașterea iudaismului i-a revelat un univers cu nepieritoare valori spirituale: „Am pătruns într-un sanctuar necunoscut; pentru eвреu ca și pentru neevreu e deopotrivă de folositor să ridicăm vîlul gros care-l acoperă. Edificiul ce ni se vedește atunci e mult mai frumos decît toate celelalte construite de mina oamenilor. E destul de mare ca să poată primi cele mai înalte aspirații; e destul de vast pentru a cuprinde pe toți adoratorii adevăraților Dumnezeu și a-i face să fraternizeze”.

Conversația lui Bileam, relatată în stil simplu și unic al Bibliei, înseamnă nu numai o victorie a luminii asupra întunerului, a rațiunii asupra urii bestiale, dar și o recunoaștere a marilor comandamente ale moralei, care stau la temelia civilizației umane. Și ca un primos adus gestului de înaltă înaltă morală a unui profet neevreu care pe cei proprii a ajuns să alie și să proclame adevărul, evreii credincioși au în scris cuvintele lui Bileam la începutul rugăciunii cotidiene, pe frontispiciile lăcășelor lor sfînte. „וְיִי אֱלֹהֵינוּ” „Ce frumoase sînt lăcășurile tale, Iacob!” Oricine dorește poate intra, oricine se poate adăpa la izvoarele nesceseate și veșnic vii ale învățăturii eterne.

V. R.

BRESLELE EVREILOR

Obștea evreiască pe teritoriul României era organizată — în timpul predominării relațiilor feudale — în bresle; aceste bresle apar în documente sub numele de Bresla Jidovilor în Moldova și Bresla Ovirelor în Țara Românească.

Hrisoavele de orînduire a acestor bresle nu ne sînt bine cunoscute, dar este cert că domniitorul moldovean Alexandru Ilies a dat hrisovul de organizare în 1666 deși se pare că bresla exista încă din 1663; cu cîțiva ani mai tîrziu, în condicele de visterie al domniitorului muntean Constantin Brîncoveanu — la capitolul incasărilor, se găsește deseori citată Bresla Ovirelor, care și achită birul conform dispozițiilor existente.

Din informațiile date de documente, rețese că aceste bresle îndeplineau — în raport cu organizarea statală — funcția de stringătoare de biruri de la Evreii aliați în Moldova, respectiv în Țara Românească; din contribuția plătită se defalcă suma necesară pentru achitarea impozitelor către visterie, iar restul se folosea pentru acoperirea cheltuielilor interne ale breslei: salariile hahamilor, întreținerea azilului (hegdes), școlii, băii, etc.

Reamintim că „breslă” este de origină slavă și înseamnă frăție; un înțeles asemănător îl are cuvîntul ebraic „Chevra” de unde și denumirile altor deose înfinite „Chevra Kedișă” („Înfrățirea sfîntă”).

Este necesar să menționăm că în timpul predominării relațiilor feudale pe teritoriul României, forma de organizare comunitară pe criteriu național o înțîlim și în alte zăzuri: Bresla Chiproveilor recunea pe negustorii și meseriașii sirbi originari din Chiprovăț, Bresla Armenilor era alcătuită din Armenii și Bresla Grecilor cuprindea pe locuitorii de naționalitate greacă.

Bresla ca să fie constituită în mod legal, avea nevoie de o hotărîre a domniitorului, învoire consemnată într-un hrisov; ea funcționa pe baza unui statut, care în forma originală era un registru ce cuprindea dispozițiile pentru întemeierea breslei. Partea a doua a registrului, cuprîndea pomelnicele membrilor breslei, adică, înșirarea nominală a membrilor cu data primirii în breslă și data încetării din viață; partea a treia cuprîndea însemnările staroștilor. În registrul breslei se obișnuia să se mai noteze și fapte deosebite care afectau viața breslei, neno-

riciri abătute asupra obștii sau asupra unui membru al ei, etc.

Organele de conducere a breslei erau unele alese ca starostele și epitropii, iar altele erau numite: vîtaful și ceașul. Marele staroste al Breslei Evreilor se numea Hahambaș, iar ceașul (incasator și anunțator) se numea șames. În calitate de conducător al breslei, starostele avea un șir de drepturi și îndatoriri, care apar și în registrele — Pinkas-urile Breslei Evreilor. Deși se pare că staroștii breslei erau onorifici, totuși aveau anumite avantaje; ei primeau scutiri de impozite, așa după cum se vede din două cărți de scutiri date la Iași, în prima jumătate a sec. XVIII, una pentru Iacob sin Josif „bas staroste de Evrei” și a doua pentru Cerbu, staroste al II-lea.

Statul obțese al breslei, forul suprem al colectivității organizate, reglementa toate relațiile dintre membrii săi; astfel este cunoscută o adunare excepțională a Breslei Evreilor din Iași, în anul 1741, pentru a curma certurile existente între breslași.

Nu se știe dacă Breslele Evreilor au furnizat oameni pentru oaste, dar la îndeplinirea unor obligații financiare speciale este sigur că au participat. Pe vremea domniitorului muntean Constantin Brîncoveanu, Bresla Ovirelor împreună cu alte bresle,

au achitat diferite sume pentru ploconul sultanului, al vizirului, al hanului, etc. De asemenea sînt cunoscute impunerii speciale pentru Bresla Evreilor în vremea cîmei din anul 1813 sau obligația de a acoperi întreținerea de trupe străine pe teritoriul Moldovei, în anul 1823.

Breslașii nu se puteau adresa pentru aflarea dreptății decît autorității de breslă, și numai la apel, la justiția domnească.

În Breslele Evreilor din Moldova și Țara Românească, în localitățile din provincie, judeca hahamul; în cele două capitale judeca Hahambaș la Iași și vechiul de Hahambaș la București. Ca instanță de apel, pentru membrii Breslelor Evreilor era Marele Cămăraș și uneori Divanul Domnesc. Mai tîrziu, în anul 1826 — domniitorul Moldovei hotărîște în hrisovul privitor la Evreii din Piatra-Neamț, că pricinile izvoare în legătură cu chestiunile fiscale se judecă de către funcționarii locali, cu apel la Divanul Domnesc.

Toată această organizare a Breslelor Evreilor specifică relațiilor feudale, o dată cu dezvoltarea unor noi raporturi economice, o dată cu începutul și dispariția, organizațiile pe temeiul exclusiv național făcînd din ce în ce mai mult loc unor organizații pe bază profesională.

Știri

RETIPARIREA UNUI „MACHISOR”

Întreprinderea poligrafică din Dresda „Ratsdruckerei” va reproduce celebra carte de rugăciuni în ebraică „Machisor Lipsiae”, scrisă pe pergament la începutul secolului al XIV-lea. Paginile cele mai importante din cartea care are două volume, adică 68 de pagini, vor fi reproduse în cel mai mic detaliu; majoritatea acestor pagini sint cu iluminări și unele litere sint poleite cu aur.

Întreprinderea care a primit cartea de la Biblioteca Universității de Leipzig, va executa mai multe sute de exemplare; pentru a se obține fidelitatea reproducerii, tipărirea se va face prin fotografiere.

CATEDRA DE EBRAICA LA SORBONA

La 23 aprilie a.c. a fost inaugurată la Sorbona prima catedră de limba ebraică, prin lecția ținută de profesorul Louis Rabin; profesorul Rabin a condus secția de filologie semitică la Universității Ebraice din Ierusalim.

O ANIVERSARE A EVREILOR DANEZI

Regele Frederik al IX-lea și regina Ingrid a Danemarcei au asistat la slujba religioasă oficială la sinagoga din Krystalgade, prin care s-a comemorat decretul regal d'n 29 martie 1814 care a acordat depline drepturi civile și cetățenești evreilor danezi. Acest decret regal a fost menținut, în ciuda tuturor presiunilor și amenințărilor și în timpul cind Danemarca a fost ocupată de naști.

MOARTEA LUI VEIT HARLAN

Veit Harlan, regizorul filmului antisemit „Evreul Sius” a murit recent la Capri. Filmul susamintit reprezintă o denaturare a cărții lui Feuchtwanger și a fost realizat în 1940 în urma dispozițiilor date de șeful propagandei hitleriste Goebbels. Din cauza acestui film, după război, Veit Harlan a fost judecat de două ori și de ambele dați a fost achitat; el a justificat realizarea filmului antisemit prin faptul că un refuz ar fi pus în primejdie viața sa și a familiei sale. Veit Harlan a respins totdeauna acuzația de antisemitism și în anul 1957 el a ars una dintre copile lui „Jud Sius” pentru a-și manifesta dezgustul său față de manifestările antisemite și refuzul de a primi propunerile „Ligii Arabe” care a oferit pentru această copie suma de 35.000 lire sterline.

TIMBRU CU EFIGIA REGINEI DIN SABA

Acum cca. 2900 de ani regina din Saba a făcut — după cum scrie Biblia — o vizită regelui Solomon. Ea a intrat în Ierusalim cu o uriașă caravană de cămile transportând aur și bijuterii ca daruri pentru rege care i-a făcut o primire triumfală oferindu-i la rindul său, lot ce ea și-a dorit. În Etiopia a apărut acum un timbru poștal cu efigia reginei din Saba. Se crede că trăiesc azi în Etiopia 15.000 de evrei Falaşa (care mai păstrează unele legi și obiceiuri din acele vremuri).

IN SPIRITUL ÎNTELEGERII

În R.D.G. a apărut o carte intitulată „Begegnung mit dem Judentum” (Întâlnire cu Iudaismul) scoasă de societatea quakerilor (curent religios în protestantism) din Germania. Cartea este menită să scoată în evidență o anumită comună de idealuri existentă între idealul acestei secte și idealurile iudaice. Respectiva lucrare se mai ocupă și de ajutorul dat evreilor de quakerii germani în timpul persecuțiilor naziste; în acest sens sint rețelate admirabili oameni Margarethe Lachmund și pastorul Grüber, care au făcut tot ceea ce au putut pentru a ajuta pe cei prizonieri.

Declarația Eminenței Sale Șef Rabin Dr. Moses Rosen televizată în Austria și S. U. A.

— Serviciul religios din seara de vineri 5 iunie 1964 de la Templul Coral din București, pînă după Kabbalat Sabat, a fost televizat de către posturile de televiziune din Viena și de către A.B.C. (American Broadcasting Corporation). Eminența Sa dl. Șef Rabin dr. M. Rosen a făcut cu acest prilej o declarație pe care o publicăm mai jos:

Cinci veacuri s-au scurs de cînd au început să se dezvolte comunitățile evreiești în ospitaliera țară românească. Prin hărnicia, inteligența și capacitatea lor, evreii din România au adus în acest timp o contribuție importantă la propășirea acestei țări în domeniile culturii și economiei. 800.000 de evrei cetățeni devotați au trăit în România între cele două războaie mondiale. Cînd însă s-au revărsat și asupra acestei țări hoardele lui Hitler, jumătate din rîndurile noastre au luit drumul camerelor de gazare de la Auschwitz și Maidanek, al lagărelor de exterminare din Transnistria sau au fost pur și simplu măcelăriți cu sălbăticie și singe rece.

Mergeți la cimitirul nostru din București și veți găsi un mormint care iese din comun, un mormint care conține săpîn. Cu minile mele am îngropat în cimitir acest săpîn făcut din corpurile fraților și sursorilor noastre. Cuvintele întipărite pe acest săpîn vor rămîne pentru totdeauna o rușine a rasei omenesti. Inscripția era „Rein Jüdisches Fett”.

În felul acesta au fost decimate cele mai multe din sfintele noastre comunități și nici unul din căminele noastre n-a rămas neindoliat.

Se vor împlini în luna august a acestui an douăzeci de ani de cînd noi, cei ruinați, am fost salvați printr-o minune a Domnului. În acel 23 August forțele sănătoase ale poporului român și-au eliberat patria aducînd cu aceasta o contribuție importantă la victoria aliaților împotriva fiarei hitleriste. Rămășițele comunităților evreiești din România au fost atunci salvate, de la o piere sigură căci baronul Killingier fostul ambasador al celui de-al treilea Reich la București declarase în mod public că pînă la sfîrșitul anului 1944 România va fi „Judenrein”.

De-atunci ne-am întors la viață. Regimul democratic al acestei țări ne-a redat drepturile și demnitatea omenească. Acele familii ai căror membri au simțit nevoia să se reunească cu rudele lor din străinătate, au plecat în Israel sau în alte țări. Guvernul român tratează această problemă cu un profund umanism.

Se află actualmente în România circa 150.000 de evrei. Avem circa 70 de comunități în diverse localități ale țării. Cea mai mare e la București unde trăiesc astăzi oreo

~~~~~

INFORMAȚIE

— Casele de odihnă ale Federației Comunităților Evreiești funcționează în această vară la Borsec, Eforie și Cristian. Pe litoralul Mării Negre precum și în munții Carpați, funcționarii comunităților evreiești din țară precum și ai Federației, conducătorii de temple și sinagogi, membri ai clerului mozar și petrec concediul de odihnă, avînd asigurată o alimentare strict rituală.

60.000 de evrei. În aceste comunități se găsesc peste 400 de sinagogi din care în 300 se oficiază toate slujbele sîmbăta și de sîrbători.

Instituții de alimentare rituală, cursuri religioase pentru copiii credincioșilor, cîmîrle ale culturii precum și alte instituții satisfac toate necesitățile religioase ale populației evreiești.

Trecutul nostru recent a fost tragic, prezentul, însă, e plin de speranță. Noi ne rugăm și muncim pentru ca dreptatea și pacea să domnească între oameni, pentru ca vîl torul popoarelor să fie mai bun. Fie ca Atrîputernicul să binecuvînteze toate popoarele, toate rasele și toate religiile, întreaga omenire.

~~~~~

INFORMAȚIE

— Postul de radio-difuziune București, emisiunea în limba idiș a difuzat un interviu al Eminenței Sale d-lui Șef Rabin al cultului mozar dr. Moses Rosen, în legătură cu impresiile d-sale de la inaugurarea mausoleului de la Treblinka, care a avut loc la 10 mai 1964.

~~~~~

Noi comisii interimare la comunități

Continuăm publicarea noilor comitete vizorior de conducere a Comunităților Evreiești (M.) din diferite localități din țară:

BOTOȘANI:

Nahman Mihel Șapira — *președinte*
Halmer Marcu, Piram Șmîel Iancu, *membri*

GALAȚI:

Iacobovici Simon — *președinte*
Zilberman Mihel, Kahane Isidor, *membri*

GURA HUMORULUI

Lehrer Max — *președinte*
Iacob Michel, Schnarch Bendit, *membri*

RADAUȚI:

Katz Pinhas — *președinte*
Zwecker Salo, Fraenkel Abraham, *membri*

SIRET:

Waines Jonas — *președinte*
Laufer Iacob, Parizer Max, *membri*

TIRNAVENI:

Fischer Eugen — *președinte*
Dr. Farkas Bela, Friedman Mauritiu, *membri*

Știri

DEZACORD ASUPRA PIESEI LUI HOCHHUTH

Dr. Arie Kutovy, conducătorul lui Yad Vașem, a acuzat pe Hochhuth, autorul piesei „Reprezentanțul” că a deformat faptele istorice privitoare la distrugerea evreilor de către naști. Într-un miting ținut la Tel-Aviv el a susținut că îndreptarea atenției asupra tăcerii Papei Pius al XII-lea în ceea ce privește crimele hitleriste, diminuează vina pe care o poartă germanii și alte popoare.

Dr. Kubovy a afirmat că poporul evreu are încă probleme nerezolvate cu germanii naști. Precum și cu o serie de țări din vestul Europei, în special cu Marea Britanie; conducătorul lui Yad Vașem a arătat că pentru prevenirea holocaustului nici comunitățile evreiești și nici „Crucea Roșie Internațională” nu au dovedit suficiență prevedere și nici nu au depus suficiente eforturi.

O CONFERENȚIARĂ ÎNVĂȚĂ LIMBA UGARITĂ

D-na Lea Bronner, din Johannesburg, conferențiară de limba ebraică la universitatea Witwatersrand, a învățat să vorbească ugarita, limba Canaanților în anul 1400 i.e.n.

D-na Bronner, care este mama a trei copii, a învățat și aramaica cu scopul de a-și da teza de doctorat și va fi prima femeie care își va da doctoratul în literatura semitică la universitatea din Pretoria.

CUVINTUL CARDINALULUI BEA

Cardinalul Bea, șeful secretariatului Vaticanului pentru promovarea unității creștine a luat cuvîntul la un miting organizat în urmă cu cîva timp la Colonia, cu prilejul închiderii expoziției „2000 de ani de istorie evreiască în Țara Rinului”.

Cardinalul Bea a subliniat printre altele importanța documentului prezentat Conciliului Ecumenic de la Roma privind relațiile dintre toate cultele și necesitatea unei clarificări a relațiilor dintre Creștini și Evrei în legătură cu care s-a pregătit un document special ce va fi supus Conciliului.

CONVINGEREA CARDINALULUI CUSHING

Cardinalul Cushing din Boston și-a exprimat convingerea că la cea de-a treia sesiune a Conciliului Ecumenic va fi adoptată declarația despre relațiile dintre Catolici și Evrei: prelatul catolic a făcut această declarație la reuniunea anuală a Consiliului Național de Frăție dintre Creștini și Evrei din New York.

LUPTA EVREILOR DIN S.U.A. PENTRU DREPTURILE CIVILE.

Comunitatea evreiască din S.U.A. depune mari eforturi pentru a se obține votarea de către Congresul S.U.A. a legii pentru drepturile civile. Toate organizațiile importante ale evreilor din S.U.A. sint membre co-ctive ale Conferinței pentru drepturile civile, care este condusă de dl. Roy Wilkins, directorul executiv al Asociației Naționale pentru Progresul Oamenilor de Culoare. Acest grup a fost acela care a dat primul impuls pentru Campania Drepturilor Civile din Congresul S.U.A.

RABIN PREDICA ÎNTR-O BISERICA CREȘTINĂ

Rabinul Herman Stern de la Sinagoga din St. John's Wood, Londra a predicat în Duminica Paștilor într-o biserică unitariană, invitat fiind de Rev. J. Goring, pastorul acestei biserici.

Rabinul Stern care este American, a spus că în America e lucru obișnuit ca deservenții de cult evrei să vorbească în biserici. În predica sa, rabinul Stern s-a ocupat de probleme comune ale iudaismului și creștinismului.

Inaugurarea monumentului martirilor din Arad

murit în chinuri, victime ale fascismului și războiului.

Fie memoria lor binecuvîntată.

În ziua de 31 mai 1964 (20 Sivan 5724) ziua de comemorare a marilor (Iahrzeit) căzuți Al Kiduș-Hașem între anii 1941—44, s-a inaugurat în cimitirul evreiesc din Arad un monument ridicat în amintirea acestora.

Au luat parte conducerea comunității evreilor din Arad în frunte cu președintele A. Reich, o delegație a comunității evreilor din Timișoara în frunte cu președintele Brauch, precum și numeroși credincioși.

Serviciul divin a fost oficiat de dl. Rabin N. Kestenbaum. D-sa a rostit predica de comemorare. Au mai luat cuvîntul d-nii: Prim Rabin Dr. E. Neuman — Timișoara, pîrintele consilier Sălăjan reprezentînd pe P.S. Teochist Episcopul Bisericii ortodoxe creștine din Arad, prof. Medveczky reprezentînd pe P.S. Argey Episcopul Bisericii evanghelice și preotul reformar Molnar Karoly din partea Bisericii reformate.

Au fost prezenți: delegatul Sfatului Popular al orașului Arad precum și reprezentantul Departamentului Cultelor.

Într-o atmosferă pioasă de tristă evocare a tragediei de acum 20 de ani, s-au rostit rugi pentru odihna sufletelor acelor care au

RUGĂCIUNE

intocmită de rabin Berl Iasser din Bricevo

„Spre amintire veșnică a dezastrului veșnic
„Al poporului veșnic, spre veșnicire!
„În valea suferinții și a plingerii
„A doliului zecilor de mii din Israel,
„Departa de cei apropiați și dragi,
„Părinți și copii
„Prunci și bătrini venerați,
„Înfrunți prin moarte în gropi comune
„Ei nu s-au mai despărțit!
„Morți de foame și răpuși de frig,
„Tiriți în prăbie
„Și lipsiți de libertate
„Martiri pe Pământ
„Victime ale despotismului,
„Îngrămădiți în timpul vieții și după moarte
„Printre mii de oameni sfinți
„Să fie pomeniți și aceștia săpați pe piatra asta,
„Veșnică să fie amintirea lor!”

MAREA CĂLĂTORIE

Copil fiind, Jorge Semprun a tre-
buit să fugă din Spania cotoptă de
fasciști: copil de luptători republicani,
a suferit soarta tuturor acelor care
printră primii în Europa au ridicat
armele împotriva fascismului, în lupta
pentru dreptate și demnitate.

Participând la lupta Rezistenței fran-
ceze, tânărul Jorge Semprun a fost
— la vârsta de 19 ani — arestat de
către Gestapo în 1943 și deportat într-un
lagăr din Germania, considerat ca fiind
un „roșu spaniol” — și roșii erau socotiți
în acea vreme toți cei ce nu voiau
să se plece în fața tiraniei naziste, a
tiraniei violenței și întinericului. El
a gândit șaptesprezece ani la întâmplă-
rile trecutului și apoi le-a pus pe hîr-
tie. Astfel s-a născut romanul „Le
Grand Voyage”, (Marea Călătorie),
care în 1963 a primit premiul „For-
mentor” unul dintre cele mai mari dis-
tinții literare din Europa de Apus.
Având un caracter net autobiografic,
romanul prin sinceritatea de expresie
și prin valabilitatea sa general umană,
a constituit unul dintre marile succese
beletristice. Oamenii lui Semprun, ne
referim la cei ce gândesc și simt ca el,
în opoziție cu reprezentanții „noii or-
dini”, sunt oameni pentru care a trăi
în conformitate cu realele valori umane
constituie realizarea vieții lor; cu atât
mai respingători ne apar nazistii și
aliații lor, pentru care supremul fel
este arivismul, îmbogățirea, sadismul
și distrugerea celor ce nu vor să ad-
mită că obscurantismul poate domni
peste lume. Fragmentul pe care îl pre-
zentăm, intitulat „Cincisprezece copii
evrei”, reprezintă unul dintre fragmen-
tele cele mai tipice pentru felul de a
scrie și de a concepe lumea al lui
Semprun.

Dar pînă la urmă n-au mai rămas pe pe-
ronul gării decît acești cincisprezece copii
evrei. S.S.-iștii reveniseră mai numeroși,
primiseră probabil instrucțiuni precise sau li se
dăduse năvălă liberă, sau poate li se dăduse
voie să improvizeze felul în care acești copii
urmas să fie masacrați. În tot cazul re-
veniseră mai mulți, cu ciini și rideau zgometos,
răneau glume care făceau să hohotească.

Se deslășurară în arc de cerc împingînd
în fața lor pe drumul larg pe cei cincispre-
zece copii. Îmi amintesc, copiii priveau în
jur, se uitau la S.S.-iști, crezuseră probabil
la început că erau escortați pur și simplu
către lagăr așa cum văzuseră că se făcuse
mai înainte cu cei maturi. Dar S.S.-iștii dă-
dură drumul ciinilor și începură să lovească
copiii cu bastoanele, pentru a-i face să alerge,
pentru a porni această vinătoare pe ciini pe
drumul larg, această vinătoare pe care o in-
ventaseră sau care le fusese ordonată, și
sub lovituri copiii, încolțiți de ciini ce săreau
în jurul lor mușcîndu-i de picioare, fără să
latre sau să mîrîie — erau ciini dresați
— copiii începură să fugă pe drum înspre
poarta lagărului. Poate că în momentul acela
nu înțeleseseră încă ce-i aștepta, poate s-au
gîndit că nu era decît o ultimă cruzime
înainte de a fi lăsați să intre în lagăr. Și
copiii fugeau, cu șepcile lor mari cu cozoroc
lung infundate pînă peste urechi, și picioarele
li se mișcau într-un fel stingaci în același
timp sacadat și lent, ca la cinematograful cînd
rulează filme vechi mute, ca în coșmarele în
care fugi din toate puterile fără ca să reu-
șești să înaintezi cu un pas, și cu lucrul acela
care te urmărește și care o să te ajungă și
te trezești acoperit de sudoare rece, și lucrul
acela, haita de ciini și de S.S.-iști care alergă
după copiii evrei avea să înghită curînd pe
cei mai slabi dintre ei, pe acei care n-aveau
poate nici opt ani, cei care curînd nu vor
mai avea putere să fugă, care erau trîniți,
călcați în picioare, loviți cu bastoanele, și
care rămăneau întinși de-a lungul drumului,
jalonînd cu trupurile lor slabe, dislocate,
drumul acestei vinătoare pe ciini, acestei haite
care tăbăra pe ei. Și, curînd nu mai rămăseră
decît doi, unul mare și unul mic, care-și pier-
duseră șepcile în această cursă disperată și

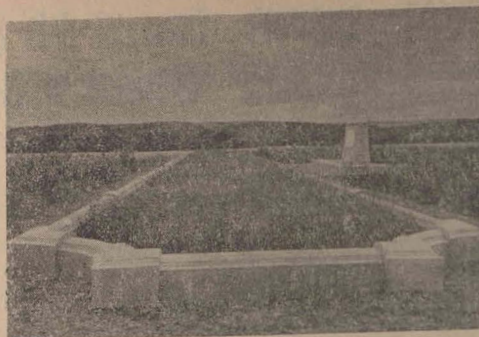
ochii lor strălucneau ca niște cioburi de gheață
pe fața lor cenușie și cel mic începuse să
piardă teren. S.S.-iștii urlau în spatele lor,
începură să urle și ciinii înnebuniți de mi-
rosul singelui, și atunci copilul mai mare își
încetini cursa ca să ia de mină pe cel mic,
care se plicnea deja și parcuseră astfel încă
cîteva metri împreună, mină dreaptă a celui

Paris. Monument în amintirea copiilor
evrei uciși. Sculptor: N. Aronson

mai mare stringînd mîna stîngă a celui mic,
drept înaintea lor, pînă în momentul în care
loviturile de baston îi doborîră, împreună,
cu fața la pămînt, stringîndu-și mîna pentru
toldeana. S.S.-iștii chemară ciinii, care mi-
riau și refăcuseră drumul în sens invers, trî-
gînd cîte un glonte în capul fiecărui copil
căzută, sub privirea fixă a vulturilor hille-
riști.

Tg. Mures
Monument în amintirea
deportaților

Tg. Frumos
Mormintul comun
al victimelor din
Trenul Morfu

IAȘI — Iunie 1941

(urmăre din pag. 1)

davre și muribunzi. Nimeni nu ia nici o
măsură.

Evreii sînt duși la chestură unde după
un timp se dezlanțuie un măcel cu pistoale,
carabine și mitraliere; trupele germano-na-
ziste iau o parte importantă la aceste exe-
cuții. Mormane de cadavre și băltoace de
sînge înseamnă locul masacrului.

Supraviețuitorii sub pază, maltratați, je-
fuiți și chinuți, sînt duși în seara aceluiași
zile la gară, unde au fost imbarcați în va-
goane de marfă; vagoanele de vite au fost
refuzate, deoarece aveau obloane pentru
schimbarea aerului; evreii trebuiau să se
sufocă. Fără mîncare, fără apă, evreii tre-
buiau să moară. Și astfel a început cîșmarul
copilor închiși în „trenul morții”. Purați din-
tr-un loc într-altul „trenul morții” era me-
-

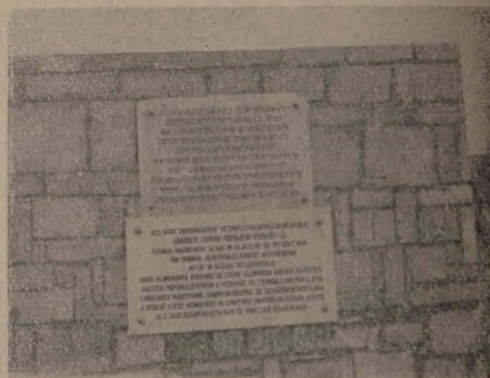
să fie loc de chin și groază pentru mulți
dintre cei ce scăpasera dintr-un alt loc al
chinului și groazei. În acel tren fuseseră
închiși 2430 de evrei; la Călărași unde trenul
a fost descărcat în ziua de 6 iulie nu mai
erau decît 1011 oameni vii; restul muriseră
sufocați sau de sete.

La 30 iunie 1941, la orele 6 dimineața s-a
format la Iași un al doilea tren al morții,
în care au fost înghesuți 1902 evrei în
18 vagoane; într-un vagon se aflau în
medie 106 oameni; nu exista nici o pos-
ibilitate de aerisire. Acest tren a fost oprit la
Podul Iloaiei, adică la 20 km. Drumul a
fost parcurs în 8 ore; la capătul lui nu mai
existau decît 800 de supraviețuitori.

Acestea sînt faptele care au însemnat unul
dintre tragicele episoade ale tiraniei fas-
ciste.

P. LEONARD

Monumentul victi-
melor de la Stînca
Roșnoavanu

INFORMAȚIE

— În cadrul Serviciului divin de Kabalet
— Sătat de la Templul Coral din București,
din seara zilei de vineri 12 iunie 1964 (3
Tamuz 5724) Eminența Sa dl. Șef Rabin
Dr. Moses Rosen a evocat memoria mar-
tirilor evrei căzuți „Al Kiduș Hașem” în zilele
de 3, 4 și 5 Tamuz 5701 (29,30 iunie și
1 iulie 1941) în pogromul de la Iași.

DRAMA URII

Celebrul dramaturg elvețian Max Frisch
după „Incendiarul” în care denunță ipo-
crizia, a scris o piesă intitulată „Andora”,
în care atacă din plin rasismul și nazismul.

Eroul piesei, Andri, în vîrstă de două-
zeci și doi de ani, a fost salvat de la un
pogrom și introdus în mod ilegal într-o
țară pașnică, ai cărei locuitori sînt foarte
credincioși. Toată lumea e foarte draguță
cu cel căruia i s-a salvat viața, dar în
același timp fiecare îi amintește că el este
evreu și că în consecință anumite activități
i se „potrivesc”, în timp ce altele nu sînt
„potrivite” cu originea sa semilică.

În continuare, Max Frisch ne prezintă
pe eroul său ca un îndrăgostit fără spe-
ranță, situație care scoate la iveală faptul
că Andri nu este evreu ci a fost declarat ca
atare de către părintele său adoptiv. Moti-
vul pentru care tatăl „vitreg” l-a pecețuit
pe Andri ca evreu nu se deslușește o dată
cu deslășurarea acțiunii; băiatul este rod
al unei legături nelegitime a falsului tată
adoptiv, care la vremea respectivă pentru
a ieși din înecăcătura și pentru că i se
părea mai romantic l-a prezentat pe acela
care era fiul său, drept un copil evreu
scăpat de pogrom.

Naziștii invadează pașnica țară; evreii
devin încăodată victimele urii. Andri deși
știe că în fond nu este evreu, acceptă cu
seninătate soarta care îl duce spre moarte,
în timp ce conștientizării săi deși cunosc
adevarul, nu încearcă să facă nici cel mai
mic gest pentru a-l apăra, deoarece con-
sideră că e mai bine să nu se primejdu-
iască lînd parte unui hăit, obiect al unei
multimilenare urii.

Dramaturgul elvețian prin piesa sa „An-
dora” reușește să pună din nou în fața
conștiinței contemporane, problema urii, a
persoanței și a responsabilităților celor ce
tac.

P.S.

Din amintirile celor deportați de către regimul fascisto-hortist

„41.396“

Am fost la Auschwitz și port numărul 41.396.

Sînt dintr-un sat din Maramureș; în acel sat erau 350 de evrei, toți foarte credincioși. Marea majoritate a familiilor erau foarte sărace și se ocupau cu meșteșugăritul, cu agricultura și cărăușia. În viață au mai rămas aproximativ 20 de oameni, aproape toți tineri. Primele zvonuri despre deportări s-au auzit în 1944, înainte de Pesah, cînd nemții au intrat în Ungaria. Se știa că este vorba de evreii săi de strîns în gheto. Insa nimeni nu credea că se va întâmpla într-adevăr. Izolarea și încrederea în deplatare au făcut ca în ciuda tuturor amenințărilor, evreii din sat să nu fie foarte neliniștiți de sinistrele perspective. Toți sperau într-o minune.

În ultima zi de Pesah s-a aflat că decretul pentru înființarea ghetourilor aparuse. În săptămîna care a urmat Pesah-ului, o familie de țărani s-a oferit să ne dea adăpost. Frica de ceea ce va urma ne-a făcut să părăsim grajdul în care stăteam ascunși.

Într-un Săbat am venit jandarmii unguri și au început să facă percheziții prin case, luînd obiectele prețioase care îi interesau. După un timp s-a dat ordin ca fiecare să-și strîngă avuții (ucruiri, vite, etc.) și să pornească înconștienți spre o comună mai mare; s'ara convoiat a porții pe jos, nefăcîndu-se excepții nici pentru femei, copii sau bătrîni.

În comuna mal mare în care am fost duși — de fapt era un mic orașel — cazarea evreilor s-a făcut într-o sinagogă: a doua zi am fost internați în gheto. În gheto din orașel au fost strînsi cam 10.000 de evrei; dormeam cîte 20 de oameni într-o cameră mică. Străzile pe care se afla gheto au fost înconjurare cu sîrmă ghimpată și de jur împrejur stăteau de pază jandarmii unguri; nimeni nu avea voie să părăsească gheto sub amenințarea unor grave sancțiuni. Oamenii trăiau în așteptare, în fiecare zi se azeau aște zvonuri: că vom fi duși la lucrî în Ungaria, că vom fi eliberați deoarece trupele sovietice se apropiu, etc. Cam la sfîrșitul lui mai au început deportările spre Auschwitz; destinația era necunoscută; nimeni nu știa unde merge.

Saptezeci de persoane, printre care și familia noastră, am fost virțiți într-un vagon; vagonul a fost sigilat și pînă la destinație nimeni nu a avut voie să coboare. Nu ni s-a dat nimic de mîncare și nici măcar apă. Tot timpul am sperat că trenul se va opri undeva în Ungaria; speranțele noastre au fost înșelate. În orașul Košice, la granița dintre Ungaria și Cehoslovacia, paza formată din jandarmii unguri a fost înlocuită de trupe germane. Călătoria noastră a durat 3 zile. Într-o luni după amiază trenul s-a oprit și a staționat mai mult timp într-o gară; ajunsesem la Auschwitz. În depărtare am văzut șiruri de barăci înconjurate de multe rînduri de sîrmă ghimpată; am mai văzut și coșuri care fumegau; originea fumului aveam să o aflăm mai tîrziu. La so-sirea noastră, pe o platformă se afla o fanfară militară, care cînta marsuri și cîntece vesele. Marți dimineața au venit S.S.-iștii, care au deschis ușile de la vagoane și au început să urle: „Heraus“ (Mară). Dimineața era rece, umedă, cetoasă. Cînd am coborît, ni s-a spus să lăsăm toate lucrurile în vagon, să ne luăm cu noi numai o mică legătură cu cele strict necesare. Apoi a început trierea: tu la stînga, tu la dreapta. Stînga însemna camerele de gaze și crematoriul; eu am fost îndrumat spre dreapta, adică am fost considerat bun pentru muncă. Cum am fost chinat, cum fiecare zi însemna o luptă cu dez-nădejdea, cu foamea, cu teroarea și cu moartea, sînt fapte despre care e greu să vorbesc, sînt fapte pe care toți oamenii de bună credință le cunosc.

Din întreaga familie eu sînt singurul supraviețuitor.

O SUPRAVIEȚUITOARE POVEȘTE

Fața nu-i purta urmele încercărilor prin care trecuse. Doar din cînd în cînd în fundul ochilor apărea o lițărire de spaimă și de profundă durere. Totul mi-a fost povestit într-o seară în timp ce prietena mea G. J. cosea la lumina becului; povestea a fost spusă cu un glas molcom, fără nici o în-sărare de revoltă sau ură, parcă ar fi fost vorba de întîmplările și de viața altcuiva. Nu am făcut decît să transcriu vorbele ei.

„În Sighet se mai aflau incertitudinile nemții; armata germană era în plină retragere. În acel început de vară totul în jur părea apăsător, existau nenumărate semne că ne așteaptă o furtună, dar nimeni nu putea bănui cataclismul ce se afla pe undeva, pe aproape. Cu 6 săptămîni înainte de începutul deportărilor, evreii primiseră dispoziția să poarte steaua galbenă. Cu patru săptămîni înainte de lichidarea comunității din Sighet am fost internați în gheto. Gheto era păt de jandarmi și înconjurat cu un gard de scînduri. Afișe mari anunșau că celor ce vor părăsi

Sînt douăzeci de ani de atunci...

(urmăre din pag. 1)

În urma lor, a rămas pustiul. Sinagogi deșarte în care nu mai răsună glas de rugă, cămine jefuite, pietre de mormînt pingărite. De veacuri au trăit străbunii lor pe aceste meleaguri, de veacuri ei au muncit în mod pașnic laolaltă cu vecinii lor și deodată nelegiuitul braț al fascismului le-a adus nimicirea.

S-au întors apoi rămășițele. Epave umane, supraviețuitori fără rost, oameni cu sufletele pustiite, singuri, îngrozitor de singuri. Au lăsat acolo, în cuptoare, părinți, soți, copii, iluzii, speranțe, însăși viața lor. S-au întors doar umbrele celor care au fost îngrămădiți în trenurile morții.

Sînt douăzeci de ani de atunci. Epavele apar din cînd în cînd ca martori în fața dîieritorilor tribunale care judecă pe unii asasini de atunci. Glasul lor rămîne ca un glas de dincolo de mormînt. Ce mai caută ei, printre noi, cei vii? Pentru ce tulbură liniștea zecilor de mii de călăi care au îmbătrînit și ei de atunci și care, bieții, nici măcar nu se pot îali cum ar trebui, cu „glorioasele“ lor „fapte de arme“ de acum douăzeci de ani?

Se pare însă că acest glas nu dă pace nu numai celor care au făptuit crimele ci și celor care au stat cu brațele încrucișate și n-au cîntit un degel spre a salva pe cei încredințați pieirii. Pe scenele teatrelor se face procesul aceluia care ar fi trebuit să vorbească și au tăcut. O tăcere grea, apăsătoare, o tăcere care cîntărește milioane de

vieți. Ce ar fi fost dacă ar fi vorbit cei al căror glas trebuia să exprime, fără frică, sufletul omenirii? Fiecare vorbă care n-a răsunat echivalează cu o viață care nu mai este.

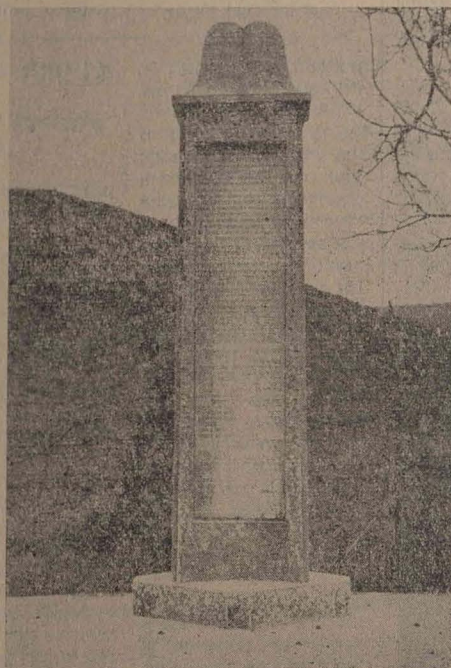
Douăzeci de ani... Suficient timp pentru ca omenirea să se trezească și să-și dea seama spre ce prăpastii morale a fost îndreptată. Destul de mare e numărul anilor care au trecut pentru ca acei care au greșit prin tăcere, să se străduiască să-și îndrepte greșeala.

Nu prin tăcere nici prin uitare ne vom regăsi echilibrul sufletelesc. Să ne scrutăm conștiințele, să evocăm pe sfinții martiri și să le strigăm durerea. Să ne audă toți oamenii, toate noroadele și să știe că pe umerii noștri, ai tuturor, apasă imensa răspundere a sfințirii memoriei lor.

...Ruga pentru sufletele morților „KADIŠ“ se termină cu cuvintele: *עושה שו"י רמ"כיו הוא יעשה שו"י עושה*. „Precum pacea e înfăptuită sus, în înălțimi, ea să se împlinească și printre noi“.

Nu vor avea pace deplină acolo sus, în slăvile cerești acei care au plecat din această viață în cele mai groaznice chinuri mucenici ai miilor de obști ale lui Israel, atîta timp cît noi aci — noi cei cărora le-a fost lăsată, ca prin minune nu numai viața ci și sfința misiune de a o apăra — nu vom fi chezușit realizarea păcii pe pămînt.

Fie memoria lor binecuvîntată.

Sighisoara
Monumentul deporta-
ților și al Săpunului
R. I. F.

Știri

MONUMENT ÎN AMINTIREA A
6.000.000 DE EVREI

La Filadelfia s-a dezvelit o statuie înclinată celor 6.000.000 de evrei omorîți de către nazii. Monumentul are o înălțime de peste 5 metri și este sculptat în granit de către celebrul sculptor Natan Rapoport.

SUPRAVIEȚUITORUL ORCHESTREI
DIN THERESIENSTADT

Karel Berman, ultimul supraviețuitor dintre soliștii Reviem-ului de Verdi executat de către deținutii evrei din lagărul de la Theresienstadt, a prezentat publicului șase cîntece care fac parte dintr-un ciclu denumit „Ghetoul de la Theresienstadt“. Muzica pentru aceste cîntece, bazate pe șase poeme de Dagmar Hilarova, a fost compusă de Josef Chaloupka.

UN PREOT IEZUIT CRITICA PE
PAPA PIUS AL XII-lea

„Este regretabil că Papa Pius al XII-lea a păstrat tăcerea cînd evreii din Roma au fost deportați sub ochii săi, în octombrie 1943“. Această afirmație a unui preot iezuit, C. L. Breninkmeyer, a apărut în ziarul romano-catholic olandez, „Streven“.

În articolul său, preotul olandez afirmă între altele că piesa lui Hloch-huth „Reprezentantul“ a subestimat caracterul real al terorii naziste și al fanatismului lui Hitler.

COMEMORARE LA AMSTERDAM

Sute de locuitori ai orașului Amsterdam au comemorat greva pe care o parte din populația orașului a declarat-o în Februarie 1941 ca protest împotriva primei deportări a evreilor de către nazii.

O „ANA FRANK“ LITUANIANĂ

„Trebuie să povestesc“, însemnările unei fete evreice originară din Lituania și care a supraviețuit ghetoului din Vilna și lagărelor germane, au fost publicate la Vilna. Autoarea, Maša Rolnikaitė, a avut 14 ani cînd germanii au ocupat Vilna și au tirat populația evreiască în gheto, pregătind exterminarea ei totală.

Însemnările povestesc despre lipsurile, bătăile, execuțiile care făceau parte din viața zilnică a evreilor din Vilna. Tot în acest jurnal este scos în evidență faptul că evreii nu s-au lăsat demoralizați și și-au organizat propria lor viață cu administrație, poliție, școli, ateliere meșteșugărești, teatru, cor, orchestră simfonică și un grup folcloric. De asemenea ei au organizat rezistența în gheto pregătind arme și avînd o tipografie ilegală.

Dar puternica mașină de război nazistă a înfrînt rezistența ghetoului și în septembrie 1943 gheto a fost nimicit și locuitorii săi lichidați.

O POVESTE DE GROAZĂ

În Anglia rulează în prezent un film despre apariția, dezvoltarea și căderea hitlerismului. Filmul — un documentar — arată toate ororile naziste, insistînd deosebit asupra lagărelor de concentrare și asupra distrugerii evreilor din Polonia. Comentariul filmului este făcut de celebra actriță de origină germană Marlene Dietrich; partea din comentariu referitoare la atrocitățile exercitate de către nazii împotriva copiilor evrei este deosebit de emoționantă. Marlene Dietrich și-a oferit serviciile în mod cu totul benevol pentru realizarea acestui documentar antihitlerist ce poartă numele de „Vulpea Neagră“.

ÎN AMINTIREA LUPTEI
ANTIFASCISTE.

Două cunoscute evreice italiene, profesoara Paola Della Pergola, directoarea galeriei de artă Borghese din Roma, și romanciera Natalia Ginzburg, au fost printre cele șase femei care au primit „Mimoza de Aur“; această distincție se acordă femeilor care s-au distin în lupta împotriva fascismului.

ghetoului li se va confisca avuții iar pensiile le vor fi tăiate. Populația evreiască era supusă la dese percheziții, confiscîndu-se alimente și obiecte prețioase. Elementele cunoscute ca avînd convingeri de stînga au fost închise în sinagogi din afara ghetoului, unde o dată pe zi familia putea să le aducă de mîncare. La anunțul deportării unele familii de medici s-au otrăvit împreună cu copiii; o singură fetiță a scăpat, dar apoi a fost și ea omorîită la Auschwitz. În locuința în care eram internați, în șase odăi au fost înghesuie 50 de persoane; dintre acestea s-au întors doar două, majoritatea fiind gazați și arși în crematoriul de la Auschwitz încă în prima noapte. Înainte de a fi încărcați în vagoane am fost duși la o sinagogă unde jandarmii ne-au luat banii, obiectele prețioase ce le aveam asupra noastră precum și lucruri de îmbrăcăminte. Au fost scene de violență și jaf.

„Noi am fost înghesuși 100 de persoane într-un vagon de vite; la gară ni s-a dat pîine și pînă la Auschwitz nu ni s-a mai dat nimic de mîncare. Apă nu ni s-a dat decît de două ori pe drum, adică în curs de aproximativ 5 zile. Nu am avut voie tot drumul să ne dăm jos din vagon. Din cauza condi-

țiilor în care eram ținutii au fost multe cazuri de oameni care au murit în vagoane.

Înainte de plecare ni s-a spus că sîntem luați pentru muncă, că tinerii vor lucra, iar cei în vîrstă vor îngriji de gospodărie și de copii.

La Debreczin am fost predați nemților. În vagoane dormeam cu rîndul, deoarece nu toți aveau loc ca să se întindă.

La Auschwitz am ajuns noaptea. În primul rînd au fost despărțiți bărbații de femei apoi a fost constituit un eșalon format din bătrîni, gravide, copii, care au fost imediat gazați și arși. O familie de 7 oameni n-a vrut să se despartă și în acea noapte au fost cu toții omorîți.

În vagoane am trebuit să lăsăm toate lucrurile. Nici măcar resturile de pîine ce le mai aveam, nu le-am putut lua cu noi.

Cînd ne-am îndreptat spre lagăr, din cauza mirosului de carne arsă care se simțea din depărtare, oamenii au început să țipe și au refuzat să mai meargă; S.S.-iștii au început să tragă rafale în aer și să ne împingă cu paturile pusti.

Restul se cunoaște.

Din familia mea de 5 oameni eu sînt singura supraviețuitoare“.

טלית שכולה תכלת, בית מלא ספרים

(המשך מ'מור א')

אני מבין שהתורה נחוצה כי

(המשך מעמוד א')

הני כי כן, לפע'ד אפשר
לפרש את מילות שאלותיו של
קרוה. הוא תלעם באיפסל
של מאמיו ולעם שמים ה'
גבור בפיו ואופ'כ' דבריו
מלאים תרעלה וכפיוו.
השאלה והואשנו: מות
צ'צ'ד ויהא דמה האמונה ב'
אחד. תכלת סומה לים יום
קורקע וקיע לכסא הכובד',
בדרנו אנו, אמר קרוה, דור
ש'אליים כחובש שאמונתו
נחצה והצית קיימו את
ו'ראיתם אותו וזכרתם את
כל מות ד'. השאלה היא,
מה יה' לעתיד, כעניא
היום של. מ'לית עולוה כ'נ'
לח' כשל העמים יקבו את
אליהום וכלם יאמרו שגם
הם אמינים באחדות הו'א',
שכל האנושות תתעס' במ'לית
זו של אמונה, אז מה תה'
והבאת של אמונת והידות?
למה אז תוסיף במסגרת
האבות? שאלה זו שגורה
בפיהם של כל השועלים הקט'
נים והרוצים לחבל את כרס
י' מימי קרוה ועד היום. משה
משיב על השאלה ברווה
שומית, אפילו שכוה'לית כולה
תדמה לתכלת, מצות צ'צ'ית
לח' בתכל. אדרבה, מ'לית
שכלה תכלת, צ'צ'יה לשמיה'
זאובת כפוח'.

נקח מיט ווערע קרובים און
 איםלאנדער האָבן די מעגלעכ-
 קייט אינצוואנדערן קיין
 ישראל אָדער אין אנדערע
 געטער. די רוב מיטגעשע-
 רונג באזארגט די דאָזיקן
 פראַגע מיט מיין הומאניט.

היינט זענען פאראן אין
 רומעניע און ערד 150 מינוט
 יידן. מיר האָבן און ערד 70
 קהלות אין באשידענע ערטער
 פונעם לאַנד. די נעמעס זי-
 רשע קהלה אין אן בלא-
 געש, וואו און ס'וועגן היינט
 600 מינוט יידן. אין אן
 קהלות זענען פאראן אדער
 400 שולן און בתי מדרשים,
 פון זעלבסט 300 ווערט
 געראכט שבת און יום טוב.

די אינסטיטוציעס פון משה
 שפירא, תלמוד-תורה פאר די
 קינדער פון די פרומע, בית
 עולם, יום אויר אנדערע אינ-
 צווישענעם, באשרייבן אלע
 רעזולטעט באשרייבן פון
 ער וועט זיך באשעפטיגן.

אונדזער נישט-ווייט פאר-
אנגענהייט איז געזען מיר-
ניש, פון קעגנזאם איז איר
פול מיט האַרעמונג. מיר זענען
אין אירעם פערזאן אונז
רעגיסטריט אין שלום וואָ
הערשן צווישן מענטשן, און
דער צומונדע פון דיר פעלער
וואָ ווין א בעסערע. נאָך
וואָ בעמיטש איר אלע פעלער,
אלע ראבן אין איר רעגירונגס,
ויר נאנטע מענטשן.

כליבין א שאנד פאר דער
מענטשעלעך דאסע, די אויפ-
שרעם אין טעגן:
„Reines jüdisches Fett“.
אך דעם אויף זענען אים
געבן פון מערסטע פון
אנדערע הייליגע קהלות אין
קוין שום יידישע שווארץ אין
נישט מעכליך אן א קרבן.
צווישן 20 יאר אין תרס"ט
אויסגאס דאס יאר, ווען מיר,
די לעבנעלעכע, זענען
גערעכענט געווארן ווי דורך
א נס. אין יענעם 23-טן
אויגוסט האבן די גענויע
פוזות פונעם רומנישן פאלק
באזירעט זייער היינאמאל
אויסצוגאנגען דערמיט א
בארייטערקן צושטייג צום
זיג פון די אליאנן איבער
דער היינאמאלער חיה.
די שארית הפליטה אין רומניע
יידישע קהלות אין רומניע
און דערמאל גערעכענט גע-
ווארן פון א זייערן אלטן
מעטאנא, ווייל דער בארגן
קולונער, דער געזעצטער
אנשאטרא- פון דרום-ווייך
אין באקאנטע, האט געזאגט:
דערלעכע מענטשן, און אן אז
סוף יאר 1944 וועט רומעניע
זיין גאנצליך „יידיש“.

פון דעם האָזן מיר זיך
 אַסעקערט צום לעבן. דער
 דעמאָקראַטישער רעזשימ האָט
 אינגר צוריקגעגעבן דעם אַין
 מענטשלעכע זיידע. מיט
 פּהות וואָס האָבן געהאָט
 באַדאָמניש זיך צו פאַרזיך

פנים יאהובדערמער וועגן
 איבער דעם ס'זאגן ווי אז
 זענען און ס'וועלדן דיר צו
 קלות אין דעם נאכשטן פון
 ערין לאנד רומעניע. מען וויל
 ער פליסן, האט ער געוואלט
 מענטשן, האבן ער וויל פון
 רומעניע איינגעשטאן און
 דער צייט א באדייטנדיקן
 צושטעלער צום מענטשן דאס
 לאנד איז ער געווען פון
 ק לענד אן ווירט האט. 800
 וועט זיין שטייע ברידער,
 זאגן געלעבט אין רומעניע,
 צווען דיר צוויי וועלכע
 מוז ערן וועלכע וויל האט
 ווי אבער א ווארט געט
 איז אז דעם לאנד, איז א
 מאמע פון אינזעס באגע-
 טעניגט איז אין דיר נאך
 מאמע פון איינציע און
 סאטע, אין דעם איז א
 סטאטאס אין פון מאמע
 נאכטען אדער וועגן פאר
 אפגעקומען איינעוועלטע
 דאן.

ניו אא אנדווע ביל עילם
 פון בראדעס און און וועט
 דאס זען איין איינפירענע
 וויינלעכען קבר, א קבר אין
 וועלכן ס'איז באהאלטן וויל.
 מיט מייער הענט דאס איר
 באזאגן אפן בית עולם פון
 דאזעע וויל, וואס איז עפע
 מאס געזאגן פון די גופים
 פון אנדווער ברידער אין
 עפעסער, וועט מער וואס
 זענען געווען איינפירדוקס
 און דער וויל וועט איר דאס

על התורה

(זאצן סומוד א')

[illegible]

מלך המלכות - אר ר' קדוש ל. ון ל גלש

די יידישע אודיציע פון
האקארעסטער אדאָן האָט
אָבערגעגעבן אַן אינטערוויו
מיטן רב הכולל דר. דוד וועס
פון איין שייכות מיט זיינע
איידערוואָן ביים אַנטהילן דעם
אָנאָמאַלי פון סרעבליקע.
וואָס איז פאַרגעקומען דעם
16טן מאי 1964.
בלבל שבת פון פרייטיק
וואָס האָט דעם 15טן יוני 1964

אציע, פארזייער פון שוין אין
לויקודש וו'ן קאען פארברע-
ען זייער אירלויב אייפן ברעג
ין שווארץ ים אדער אין די
ארפאטן ב'נג, און דערביי האלטן
שריג בשר.

די יידענע אורציע פון
האקארעשטער וואָס
איבערגעבן אַן אינטערסאַנטע
פּראָבלעם וואָס האָט דאָס
וואָס איז געווען די ציטירונג
אין די צייטן וואָס די
אויסגעלעבטע זינען
דעם פּראָבלעם פון סטעיביליטעט.
וואָס איז פאַרגעקומען דעם
10טן מאַי 1964.

קבלת שבת פון 19טן
נומער דעם 5טן יוני 1964

די אפד-היווער פון דער פּוֹל-
עראציע פון די יידישע קהלות,
וועלן הויך פורקציאירן א'ן
ארגענע, עפארע א'ן קריסט א'ן
י באאמטע פון דער קה' פ'ן
י יידישע קהלות פון א'ן
י יידישע פון דער פּוֹל-
עראציע פון די יידישע קהלות,

בערנענומען דייטשע סאלדאטן.
אונזער נסיעה האָט געדייערט
דרייַ מענ. אין אַ מאָנטיק נאָכ-
מיטאָג האָט זיך דער ציג-
אָנעט אָפּ אַ לענגערע צייט

אין א סאציע. מיר זענען
געקומען קיין אוישוויץ. פון
ווייבן האָבן מ'געזען א ריי
בארזן אינומענע מיט
שאַלדערצן. מיר האָבן
זיך געזען קליימעס פון וועלכע
בייט ס'איז געקומען רודף. פון
וואָס דער רודף האָט זיך גע-
טעמען האָבן מיר זיך ערשט
געפערט ערדומים. אויף א
פלאַטפארם האָט מ'געזאָגט
אויף איינע און פילע צו
וואַס. וואָס האָט געזאָגט
מאָרן אין לויטע לייער.
דינסטיק איינערשט זענען
וועלכע געזען אין מירן
די וואַנען און געזען עס:
"אויס". דער פריימאָן איז
געווען א מאַכנדיג, נאָכט,
א געפֿאָרשע. ווען מ'זענען
אראפגענומען אַלע מען אינזן
וואָנאָס מיר זאָלן איבערלאָזן
א'ע זאָלן אין די וואַנען,
אין נעמען מיט זיך גיין א
קליין פעלד מיט די נויטשאַפט
שטיין. דאן האָט זיך אָנגע-
הויבן דאָס איינצולויבן איי-

נער לינגס, דער אידערע
עכטס. לינגס האט באדייט
אזאמער און קרעמא אײע.
איהר האט צו שיקס דאס
האט נאך, וואו, אן איר
בין נוס פאר אײעס. וואו
מען האט אונזר געפאנגען,
ווי ערער פאן א זענען אסאך
מיטן זאגן, מיטן האנטע
און שווער צו ווערן, דאס
פאר א זען ערלעכע מעשען.
פון דער נאנצער מאחה
און א זען א זען א זען

נאמנען אין יענעם קלונם אלע,
אין איינצאם, פרויען, קינדער,
אלע ליט.
אין דעם גרעסערן דארף
האט מען זיין פארמאכט
אין דער שול. דעם צווייטן
פאגא האט מען געמאלדען פאר-
שטעלן. דרום האט מען גע-
זאגט כמעט 10,000 יידן.
ציר פלען: זשאנעס און צוא-
מיר פלען און א קליין
שטאבל. די שטראסן האט מען
אויסגעוואשן מיט שטעל-
דאסן און אויף דער וואג
זענען מען געזאגט אונטערשידע
פארדאן. קיינער האט נישט
געטען פארשלאגן דעם געזאג-
טן האט מען געזאגט אין דעם
אונטערשידע פארשלאגן ווייל
זענען שוין געזעט א. א. סוף
היינט מוז האבן אנגעזעהן די
רעפארמאציע איינצאם איין.
דעם צווייטן האט קיינער

[illegible]

איר ב'ן נעמען אין אויף
שטיין אין מאָן דעם נומער
41.936
איר שטאט פון א מאָר
דארעסער דערפאר. אין יענעם
זען עס נעמען 350 יידן
דארעסערעס. פֿרומע מענטשן.
דעם רוב זענען נעמען איינע
לייט — בעלי מאָדע, פֿויע
עייסן אָדער פֿרומעסער. פֿון
זען זענען נעמליכן לען ביי
20 מענטשן כמעט אלע זינגען
דעם עסן פֿלאנען זענען
דעם דאָר אַזעס אַזעס יידן
הער: אין יאָר 1941, פֿאַר
פֿאַר, זענען זיין ייִדישן זענען
אייניק אין אַננאָרע. מען האָט
נעמען דאָ מען יז אַז ייִדן
פֿאַרשטאָן אין נעמס, אָדער
קיינער האָט נישט נעמליכן
פֿאַר פֿאַר, וואָס דאָ מאָר
מערעסע ייִדן האָבן נעמען
אָפֿענענערשט אַז זענען עס
אָפֿענענערשט אַז יודאָס אין אַז
האָט דערפֿאר דערפֿאר, אַז
פֿאַרשטאָן דאָ נעמען אין
דאָר אַז ערשטער, כּאָזשט
אָפֿענענערשט, ייִדישע, אין אלע

הָאֵלֹהִים עַל יְדֵי אִיִּם אֵין אִם.
אֲדָרְבֵּי פֶסַח הָאֵל מֵעַן
יִלְדֵי יִשְׂרָאֵל מֵעַן דָּאֵם נִעְוֵן
וְעַן אֵינִי אֲדָרְבֵּי אֵי נִעְוֵן אֵין
שׁוּבֵן דֵּר שְׁטֵטֵן. אֵין וְיֹאד נֵאֵם
פֶּסַח הָאֵל אֵין פֶּרִיעִים-מִפֶּסַח
אֲנִידוּ פֶּרִיעֵי אֵל וְכֵן אֲבֵאֵם:
שְׁטֵטֵי דֵּר מִרְאָה, אֵין וְכֵן
עַם זֶה פֶּרִיעֵי-מִפֶּסַח הָאֵל אֲדָרְבֵּי
פֶּרִיעֵי-שׁוּבֵן עַל דֵּר-שֵׁשׁ אֵין
וְעַל-מִיר וְעַן נִעְוֵן
אֵינִים אֲבֵאֵם.

